ERDEMLİ DEVLET MANİFESTOSU

(Nahl- 90. Ayet Tefsiri ve Farabi'nin El-Medînetü'l-Fazıla İdeali Üzerine Sivil Bir İnşa Modeli)

Ahmet TÜRKAN
MBA
Haziran-2026

İçindekiler

ERDEMLİ BİR YÜRÜYÜŞÜN NİYAZI 3
MUKADDİME: SİSTEMİN TORNASINDA FITRATI KORUMAK 4
Tefsir-1 (DİB): 5
Tefsir- 2 (Ebu Mansur el Maturidi-Te'viatü'l- Kur'an- s.195-198) 8
ERDEMLİ DEVLET MANİFESTOSU NAHL-90 AYET ANALİZİ 11
Teşhisten Tedaviye 15
YENİ NESİL ERDEMLİ DEVLET MANİFESTOSU 23
NETİCE-İ KELAM: 28

ERDEMLİ BİR YÜRÜYÜŞÜN NİYAZI

بِسْـــــــــــمِ اللهِالرَّحْمَنِ الرَّحِيم

Bismillâhirrahmânirrahîm

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Hamd; bizleri yoktan var eden, kalplerimizi iman ile ziynetlendiren, kâinatı mizan, insanı adalet ve ihsan üzere halk eden âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

Salat ve selam; "Ben güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildim" buyuran, Nahl Suresi'nin o muazzam muhtevasını hayatının her anında ete kemiğe büründüren, adalet ve vefa timsali Efendimiz Hazret-i Muhammed Mustafa'ya (s.a.v.), O'nun temiz ehline, ashabına ve o kutlu izi takip eden sivil adalet erlerine olsun.

İlahi Ya Rabbi!

Zihinlerin bulandığı, kalplerin seküler rüzgarlarla savrulduğu, ahlak ve adaletin kupkuru birer kelimeye indirgendiği bu zor zamanda; bizleri rızana giden istikametten ayırma. Çırpınışlarımızı bereketsiz bırakma. Kalemimizi hakkın, selim fıtratın ve hakikatin tercümanı eyle.

Bizlere; ucu nefsimize ya da en yakınlarımıza dokunsa bile adaleti dimdik ayakta tutacak bir yürek, iyiliği hayatın her alanına yayacak bir ihsan şifası ve akrabayı, muhtacı, öksüzü gözetecek sarsılmaz bir sorumluluk bilinci lütfet.

Bu çalışmayı; hantal sistemlerin, ruhsuz müfredatların ve bencil dünyaların kıskacında daralan yeni kuşaklar için bir zihinsel özgürleşme kapısı, bir uyanış muştusu eyle. Kalbimizi Farabi'nin erdemli devlet vizyonuyla akıllanan, Ehl-i Sünnet'in asil omurgasıyla doğrulan ve vahiyle nurlanan o "Erdemli İnsan" modeliyle şereflendir.

Niyetimizi halis, sa'yimizi meşkur, sitelerimizi ve e-kitaplarımızı bu kutlu "Erdem Zinciri"nin ilk harcı eyle.

Âmin, velhamdülillahi Rabbil âlemin.

MUKADDİME: SİSTEMİN TORNASINDA FITRATI KORUMAK

İnsanlık, tarihin en büyük "anlam ve ahlak" krizlerinden birinin tam ortasından geçiyor. Modern dünya; insanı yeryüzünün halifesi, adaletin ve ihsanın taşıyıcısı olarak görmek yerine, onu kapitalist çarkların arasında tüketen birer nesneye, seküler sistemlerin tornasından çıkan ruhsuz prototiplere dönüştürme gayretinde.

Bugün camilerimizin minberlerinden her cuma günü eş zamanlı olarak yükselen ve ilahi bir manifesto olan Nahl Suresi- 90. ayet, kulaklarımıza aşina ama hayatımıza maalesef yabancıdır:

﴿إِنَّ اللهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَائِ ذِي الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾٩٠

"Şüphesiz Allah; adaleti, ihsanı ve yakınlara yardım etmeyi emreder; hayasızlığı, kötülüğü ve azgınlığı yasaklar."

Haftada bir kez milyonlarca zihne çarpan bu muazzam ilahi direktifin sokakta, adliyede, pazarda, ailede ve mektepte bir uyanış yaratamaması, sosyolojik bir çürümenin ve derin bir ritüelleşme krizinin habercisidir. Kurumsal sekülerleşmenin din eğitimini sadece "kültürel bir ritüel" parantezine aldığı, akademinin ise unvan ve statü döngüleri içinde fildişi kulelerine hapsolarak hayattan koptuğu bu düzende; insan, fıtratındaki o büyük adalet ve huzur boşluğunu sahte vahalarda, seküler Budist ritüellerde ya da bencil kişisel gelişim masallarında aramaya zorlanmaktadır.

Bu çalışma; yukarıdan aşağıya kurumsal sistemlerin değişmesini beklemeden, hantal mekanizmaların direncine takılmadan, sistemi ve onun dayattığı pragmatizmi **"kaale almayarak"** otonom bir ahlak nizamı kurmanın çağrısıdır. Bin yıl önce Farabi'nin *El-Medînetü'l-Fazıla* (Erdemli Devlet) eseriyle çizdiği o akıl-vahiy dengesini ve asil Ehl-i Sünnet ahlak omurgasını, bugünün dijital dünyasında yaşayan yeni kuşakların diline tercüme etme cehdidir.

Amacımız, kuru bir "öğretim" hantallığına karşı, sivil alanda canlı birer **"Erdemli İnsan"** ve **"Erdem Zinciri"** halkası inşa etmektir. Çünkü biliyoruz ki; mekân ne kadar karanlık, sistem ne kadar dirençli olursa olsun, adalet ve ihsanla donanmış selim bir fıtratın karşısında hiçbir sahte nizam ayakta kalamaz.

بِسْـــــــــــــمِ اللهِالرَّحْمَنِ االرَّحِيم

اِنَّ اللهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَاِيتَائِ ذِي الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴿٩٠﴾

Muhakkak ki Allah adaleti, ihsanı, akrabaya karşı cömert olmayı emreder; hayâsızlığı, kötülüğü ve zorbalığı yasaklar. İşte Allah, aklınızı başınıza alasınız diye size böyle öğüt veriyor. (Nahl- 90)

Tefsir-1 (DİB):

Özellikle bu âyetteki adalet ve ihsan kelimelerine çeşitli anlamlar verilmiş olup başlıcaları şunlardır:

a) Adalet kelime-i şehâdeti benimsemek, ihsan Allah'ın buyruklarını yerine getirmek, Allah rızâsı için gerektiğinde çeşitli maddî ve mânevî sıkıntılara katlanmak;

b) Adalet insanın içiyle dışının bir olması, ihsan içinin dışından daha da temiz olması;

c) Adalet insaflı olmak, ihsan özveride bulunmak;

d) Adalet kişinin Allah'a ortak koşmaktan sakınması, ihsan Allah'ı görür gibi ibadet etmesi ve kendisi için istediği iyilikleri başkaları için de istemesi;

e) Adalet tevhid, ihsan tevhidde samimiyet.

Ancak hemen bütün tefsirlerde yer alan ve bu âyeti, "*Kur'an'ın en kapsamlı âyeti"* olarak gösteren rivayetlerin de işaret ettiği gibi (meselâ bk. Taberî, XIV, 162-163; Râzî, XX, 101; Şevkânî, III, 212-213) buradaki adalet ve ihsan kavramlarının, yukarıda sıralanan anlamların hepsini kuşattığı, bununla birlikte sosyal içeriklerinin daha da önemli olduğu anlaşılmaktadır. Râgıb el-İsfahânî'nin "Adalet, iyiliğe karşı iyilik, kötülüğe karşı kötülük olmak üzere yapılana denk bir şekilde karşılık vermektir; ihsan ise iyiliğe daha fazlasıyla, kötülüğe daha azıyla karşılık vermektir" şeklindeki tanımı (el-Müfredât, "adl" md.) İslâm âlimlerinin konuyla ilgili anlayışlarının bir özeti sayılabilir.

Sözlükte *adalet, "Doğru hareket etmek, hakka ve hakikate göre hüküm vermek, eşit olmak, eşit kılmak*" gibi mânalara gelen bir isim olup ahlâk ve hukuk terimi olarak, "bireysel ve sosyal yapıda dirlik ve düzenliği, hakkaniyet ve eşitlik esaslarına uygun şekilde davranmayı sağlayan bir erdem veya hukuk ilkesi" anlamında kullanılır. Aynı kökten bir masdar-isim olan adl kelimesi, *"adaletli"* anlamında Allah'ın isimlerinden (esmâ-i hüsnâ) biri olarak da kullanılmaktadır. Adalet Kur'an-ı Kerîm ve hadislerde genellikle "düzen, denge, denklik, eşitlik, gerçeğe uygun hüküm verme, doğru yolu izleme, takvâya yönelme, dürüstlük, tarafsızlık" gibi mânalarda

kullanılmıştır. Kur'an-ı Kerîm'de kıst[1] kelimesi de yer yer adaletin eş anlamlısı olarak geçmektedir. Bununla birlikte adalet daha soyut bir kavram olarak kullanılırken kıst genellikle uygulamada hakkaniyeti ifade eder.

İslâm düşünürleri, kâinatın her alanında var olduğunu kabul ettikleri ve zaman zaman adl (adalet) kavramıyla da ifade ettikleri mükemmel nizamı, gerek her bir bireyin ahlâkî kişiliğinde, gerekse tabiatı gereği medenî varlıklar sayılan insanların birbirleri arasındaki münasebetlerinde yani toplumsal ve siyasal hayatta da bulunması zorunlu bir ilke olarak görmüşlerdir. Ahlâk kitaplarında bireyin ahlâkî kişiliğinin gelişmesi için gerekli görülen dört temel erdemin sonuncusu adalettir; hatta adalet erdemi, hikmet, şecaat ve iffet şeklinde sıralanan diğer erdemleri de kuşatan bir fazilet olarak kabul edilir. Öte yandan sosyal hayat zorunlu olarak fertler arasında ortak münasebetler kurulmasıyla gerçekleşir. Ancak bu ilişkilerin hem Allah'ın iradesine ve rızâsına hem de insanların iyiliğine uygun olarak sürdürülebilmesi için öngörülen şartların başında adalet gelir. Bu sebeple *adalet,* yalnız ahlâkî bir erdem değil, aynı zamanda hukukun da en temel ilkesi ve bütün yasalarda gözetilmesi gereken amaçtır.

Adalet kavramı, aynı zamanda *"eşitlik ve denklik"* anlamını da içermektedir. Nitekim İslâm kültüründe eşitlik ilkesi genellikle adalet kavramıyla ifade edilmiştir. Ancak eşitlikte her zaman adalet olmayabilir. Meselâ "Çocuklarınıza verdiklerinizde adaletli davranınız" anlamındaki hadiste (Buhârî, "Hibe", 12) adalet eşitliği ifade eder. Fakat genellikle sosyal adaleti emreden hükümlerde esas olan eşitlik değil dengedir. Çünkü insanlar gerek fiziksel gerekse zihinsel yetenekleri ve birikimleri bakımından farklı düzeylerde olduklarından böyle durumlarda eşitlikçi davranmak çok zaman haksızlık doğurur; hatta bazan eşitliğin ötesine geçmek (meselâ fedakârlık) adaletten de üstün bir erdem olabilir. Nitekim konumuz olan âyette adaletten sonra gelen ihsan kelimesi bunu açıkça göstermektedir.

Sözlükte *"başkasına iyilik etmek"* ve *"yaptığını güzel yapmak"* şeklinde kısmen iki farklı anlam taşıyan ihsan, dinî ve ahlâkî bir kavram olarak, "hayırlı bir işi bilerek ve en iyi şekilde yapma, Allah'a ihlâsla ibadet etme,

---

[1] Kur'an-ı Kerim'de **kıst** (القسط) kelimesi, türevleriyle birlikte yaklaşık 25 yerde **"adalet, doğruluk, hakkaniyet ve eşitlik"** anlamlarında geçmektedir. Genellikle "bi'l-kıst" (adaletle) şeklinde kullanılır.
Geçtiği öne çıkan bazı önemli ayetler şunlardır:

- **Enbiyâ Suresi, 47. Ayet:** "Biz kıyamet günü için **adalet terazileri (mevâzîne'l-kıst)** kurarız. Artık kimseye hiçbir şekilde haksızlık edilmez..."
- **Âl-i İmrân Suresi, 18. Ayet:** "...O'ndan başka ilâh yoktur. O, adaleti **(kıstı)** ayakta tutan (bir azîz ve hakîmdir)"
- **Hucurât Suresi, 9. Ayet:** "...Eğer iki taraf (müslümanlar) savaşa tutuşursa, aralarını düzeltin. Şayet biri diğerine saldırırsa, saldıran tarafa karşı, Allah'ın emrine dönünceye kadar savaşın. Dönerse, artık aralarını **adaletle (bi'l-kıst)** düzeltin ve **hakkaniyetli (adil)** olun..."
- **Nisâ Suresi, 135. Ayet:** "Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan, kendiniz, ana-babanız ve akrabanız aleyhine de olsa Allah için şahitlik eden kimseler olun..."

Kıst kelimesi ayrıca ölçü ve tartıda adalet anlamında *En'âm 6/152* ve *Rahmân 55/9* gibi ayetlerde de yer alır. Terazi anlamındaki *kıstas* kelimesi ise *İsrâ 17/35* ve *Şuarâ 182* ayetlerinde geçer.

başkalarına hak ettiklerinden daha fazlasını verme" gibi anlamlarda kullanılır.

Kur'an-ı Kerîm'de ve hadislerde ihsan kavramı hem Allah'a hem de insanlara nisbet edilmektedir. Allah'a nispet edildiğinde, O'nun kusursuz yaratıcılığını (Secde 32/7; Tegābün 64/3) veya kullarına lutufkârlığını, cömertliğini (Kasas 28/77; Talâk 65/11) ifade eder. Ancak Hz. Peygamber'in, "Allahım! Yaratılışımı güzel yaptığın gibi ahlâkımı da güzel yap" anlamındaki duasında (Müsned, I, 403; VI, 68, 155) daha bâriz olarak görüldüğü gibi özellikle Allah için kullanıldığında bu iki anlam arasında kesin bir farktan söz edilemez. Çünkü Allah'ın fiillerinin güzelliği ve mükemmelliği aynı zamanda O'nun lutufkârlığıdır.

İhsanın insana nispet edildiği âyet ve hadislerde bu kavram yine iki bağlamda kullanılır:

a) İhsan, kulun Allah'a karşı hissettiği derin saygı, bağlılık ve itaat ruhunu ve bu ruh halinin ürünü olan iyi davranışları kapsar. Hz. Peygamber'in, *"Cibrîl hadisi"* diye bilinen hadiste geçen "İhsan, Allah'ı görür gibi ibadet etmendir; çünkü sen O'nu görmesen de O seni görmektedir" şeklindeki meşhur açıklaması (Buhârî, "Tefsîr", 31/2; "Îmân", 37; Müslim, "Îmân", 5-7), bu bağlamdaki ihsanın en güzel tanımı kabul edilmiştir. İhsanın bu kapsamı bilhassa takvâ terimiyle yakından ilgili görünmektedir. Nitekim çeşitli âyetlerde bu iki kavram semantik bir bağlantı içinde kullanılmıştır (meselâ bk. Mâide 5/93; Yûsuf 12/90; Zâriyât 51/15-16).

b) İkinci bağlamında ihsan, hilim erdeminden kaynaklanan bir anlayışla insanın, başta ana-babası olmak üzere başka insanlar karşısındaki sevgiye dayalı özverili tutumunu ifade eder. Nitekim çeşitli âyetlerde *"muhsinler"* nitelemesiyle anılan müminlerin hilm ruhunu yansıtan bazı seçkin özelliklerine değinilmiş ve bu suretle ihsan kavramının içeriğine giren erdemlere de işaret edilmiştir.

Bu erdemlerin bazıları şunlardır: Öfkeye hâkim olma, affetme, hoşgörü, sabır (Âl-i İmrân 3/133-134; Mâide 5/13; Yûsuf 12/90; Hûd 11/115), işlerde aşırılıktan sakınma, kararlılık ve cesaret (Âl-i İmrân 3/147-148), tok gözlülük ve cömertlik (Bakara 2/236; Âl-i İmrân 3/133).

Bilhassa konumuz olan âyetin, "Muhakkak ki Allah adaleti ve ihsanı emreder..." meâlindeki bölümü münasebetiyle tefsir kitaplarının yanında ahlâk ve tasavvuf kitaplarında da ihsan kavramı üzerinde önemle durulmuştur. Taberî âdeti hilâfına, bu âyetteki adaleti "*kelime-i tevhid",* ihsanı ise "*Allah'ın emir ve yasaklarına uymak, zorluklara katlanmak hususunda gösterilen sabır"* şeklindeki sınırlayıcı görüşü tercih eder görünmekle birlikte (XIV, 162), onun da kaydettiği gibi bu âyetin "iyilik ve kötülük konusunda *Kur'an'ın en kapsamlı âyeti"* olduğu yönündeki görüş, ilk dönemlerden itibaren birçok müfessir ile diğer âlimler tarafından benimsenmiştir. Sonuç olarak literatürde ihsan konusunda yapılan

açıklamaları dikkate alarak bu terimi, "insanın, hem Allah'a hem de yakın ve uzak çevresine, bütün insanlara, hatta tabiata karşı yaklaşımında, tutum ve davranışlarında adalet ölçüsünün, farz ve vâcip sınırlarının da ötesine geçerek imkân ve kabiliyetlerine göre kulluğun, özverinin ve erdemin nicelik ve nitelik olarak en yüksek seviyesine ulaşması" anlamına gelecek şekilde tanımlamak mümkündür (meselâ bk. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, II, 1172-1173; Râzî, XX, 100-104; Kurtubî, X, 172-176). İhsan mutlak bir görev olmamakla birlikte adaletten de ileri bir erdemdir. Buna karşılık toplumsal hayatta adalet ihsandan daha önemli ve önceliklidir; çünkü İslâm bilginlerinin sık sık tekrar ettiği gibi "yer ve göklerin düzeni adaletle kaimdir" (Râzî, XX, 103). Bu yüzden Hz. Peygamber, *"Hüküm verirken adaletli olanlar, ailesine karşı ve yönetimi altında bulunanlar hakkında âdil davrananlar, kıyamet gününde nurdan minberler üzerindedirler"* buyurarak adaletin Allah nezdindeki değerine işaret etmiştir (Müslim, "İmâre", 18).

"Hayasızlık" diye çevirdiğimiz fahşâ kelimesi, aynı kökten gelen fuhuş kelimesiyle eş anlamlı olup çirkin sözler ve fiiller için kullanılır (Râgıb el-İsfahânî, el-Müfredât, "fhş" md.). Daha genel bir ifadeyle fahşâ, başta zina olmak üzere edep, hayâ ve iffete aykırı her türlü söz ve davranışı ifade eder. "Kötülük" diye çevirdiğimiz münker ise genellikle mâruf kavramının zıddı olarak *"aklın ve sağ duyunun çirkin bulduğu, erdemli toplumun yadırgadığı tutum ve davranışlar"* anlamına gelir (bk. Nisâ 4/19, 140; daha geniş olarak A'râf 7/157).

Fahreddin er-Râzî'nin de ifade ettiği gibi (XX, 100), "Bu âyette Allah Teâlâ yükümlülükle ilgili farz ve nâfile mahiyetindeki ilkeleri; kezâ ahlâk ve âdâba dair genel ve özel konuları bir araya getirmiştir." Yine aynı müfessire göre (XX, 105) bu âyet, Kur'an'ı "her konuda (yani insanlığın muhtaç olduğu ve ilâhî bir aydınlatma olmadan ulaşamayacağı helâl-haram, sevap-ceza konularında) açıklama getiren bir rehber" olarak tanıtan bir önceki âyetin tasdiki mahiyetindedir. Çünkü bu âyetin buyruğuna uyarak her durumda adaletli olan, gerektiğinde özveride bulunabilen, yakınlarına cömertçe iyilik eden; bunun yanında edepsizlik ve hayâsızlıktan, kötülük ve çirkinliklerden, saldırgan davranışlardan uzak duran insan, aslında bu suretle ruhunun yükselişi için gerekli olan iyilikleri yapar ve kötülüklerden uzak durur hale gelmiş demektir. (*Kur'an Yolu Tefsiri Cilt: 3 Sayfa: 432-436)*

Tefsir- 2 (Ebu Mansur el Maturidi-Te'viatü'l- Kur'an-s.195-198)

Muhakkak ki Allah adaleti, ihsanı emreder. Allah adaleti emreder mealindeki beyan hakkında Hasan-ı Basri şöyle demiştir; "İnsanlar arasında". Yani aranızda adaletle ve ihsanla hüküm etmeyi emreder ki o da kendisine itaatle mükellef kıldığı emirdir. Yahut kendilerine ya da insanlara güzel davranmayı emretmek olur. Adaletle emretmenin, kulun kendisi ile Allah arasında, ihsanı emretmenin de kendisi ile diğer insanlar arasında olması

mümkündür. Yani kul Rabb'ine karşı adaletle muamelede bulunur, çünkü adalet bir şeyi layık olduğu yere koymaktır. Kişi kendisi ile Rabb'i arasındaki ihsan derecesinin sınırını aşmaya güç yetiremez. Allah insanlara, onların Allah'a yaptıklarından daha fazla ihsanda bulunmaya güç yetirir, dolayısıyla yaratıklara ihsanda bulunmuş olur, fakat kimse Allaha ihsanda bulunmuş olamaz. Akrabaya karşı cömert olmak. Yani akrabaya farz olan zekât dışında sadaka vermek.

Hayasızlığı, kötülüğü ve zorbalığı yasaklar. Bunlar kötülüklerdir, yani Allah bütün kötülükleri yasakladı. Ebu Bekir el-Esam Muhakkak ki Allah adaleti emreder mealindeki beyan hakkında şöyle demiştir; Yani Allah'ın, onlar üzerlerindeki hakkı sebebiyle adaleti ve ihsanı emreder demiştir. Bunlar da Allah'a ibadet ve birbirlerine şefkatin vasıtası kılınan itaatlardır.

Akrabaya karşı cömert olmak akrabayı ve yakınları ziyaret etmektir. Hayasızlığı, kötülüğü ve zorbalığı da yasaklar. İbn Abbas, Mukatil, Katade ve diğerleri şöyle demişlerdir; Allah adaleti emreder, tevhidi emreder demektir, ihsanı emreder mealindeki söz farzları yerine getirmeyi emreder demektir. Bu görüş ibn Abbas ve Katade'nin görüşüdür. Mukatil ihsan sözünün, kulların kendi aralarındaki muameleler olduğunu, bazılarının bazılarına güzel davranışları manasına geldiğini, akrabaya karşı cömert olmak mealindeki sözün de akrabayı ziyarette bulunmak, hayasızlığı yasaklar mealindeki söz zinayı yasaklar, kötülüğün şirk olduğunu, zorbalığın da insanlara yapılan zulümler olduğunu söylemiştir.

Bazıları da şöyle demiştir; Münker şeriatlarda ve adetlerde tanınmayan davranıştır. Münkerin, Allah'ın ateşle tehdit ettiği yasaklanmış fiiller olduğu da söylenmiştir. Denildi ki; zorbalık da öldürmek ve zulüm yapmaktır. Bununla beraber, adaletin iç yüzünün ne olduğunun bilinmesi gerekir. En doğrusunu Allah bilir ya, adalet her şeyi layık olduğu yere koymaktır. Buna göre, her şey, tevhit ve diğerleri adaletin çerçevesine girer. Rablık ve ilahlık Allah'a tahsis edilir, Allah'tan başkası bu konuda ona ortak koşulmaz, bu nitelikler başkasına çevrilmez, başkasına nispet edilmez. Belki Rablık ve ilahlık Allah'a, kulluk da kullara nispet edilir, kulluk Allah'a nispet edilmez, Rablık ve ilahlık da kullara nispet edilmez. İşte bu adalettir, her şeyi layık olduğu yere koymaktır; Rablığı yerine, kulluğu da yerine koymaktır. En doğrusunu Allah bilir ya, adaletin manası budur.

İhsana gelince, o, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) buyurduğu gibi, Cebrail (a.s.) ona imanın ne olduğu sorusunu sorunca, ihsanı ve İslam'ı da sormuş ve "İhsan nedir?" demiştir. Buna karşılık Hz. Peygamber: "Görüyormuş gibi Allah'a ibadet etmendir, sen onu görmesen de Allah seni görüyor" buyurmuştur. Bir kimse başkası için, kendisini görecek şekilde bir iş yaparsa ebedi olarak o işte o kişinin rızasını ister, o işi ona tahsis eder ve o işte rızasının olmasını ister. İhsanın üç şekilde yorumlanmaya ihtimali vardır.

Birincisi: Az önce belirtildiği gibi, Allah'ı görür gibi onun için iş yapmaktır. Bu da kulun kendisi ile Allah arasındaki işlere dairdir.

İkincisi: Kul ile halk arasındaki işlerdedir. O da izin verilen işlerde kendisi için sevdiği şeyleri halk için de sevmektir. Yahut mutlak anlamda şöyle deriz: Kendisi için sevdiğini, halk için de sever. Eğer bu açıklamaya, düşmanlarla aramızda cereyan eden savaşlar ve öldürmeler sebebiyle itiraz edilirse ve denilirse ki, savaşta kendimize yapılmasını istemediğimizi onlar için isteriz. Buna şöyle cevap verilir: Bu savaşlarda ve öldürmelerde, kafir olan düşmanı helakten ve ebedi azaptan kurtarma talebi vardır. Bu bizim kendimiz için de sevdiğimiz bir akıbettir. Bir kimsenin bizi tehlikeden kurtarmaya çalışmasını severiz. Görmez misin ki yüce Allah: "Biz seni bütün alemlere sadece rahmet olarak gönderdik buyurmuştur. Görünüşü itibariyle savaşta rahmet yoktur, fakat gerçekte rahmet vardır, çünkü savaş onları İslam'a sevk eder, zira öldürme ve savaş başlamadan önce ancak az kimseler Müslüman olmuştur, fakat onlara karşı savaş başlatılınca, grup grup İslam'a girmişlerdir. Dolayısıyla savaş, her ne kadar görünüşte baştaki gözün bakışı ile rahmet olmasa da gerçekte rahmet olmuştur.

Üçüncüsü: Halkın başına gelen şu bela ve musibetler de böyledir. Bunlar gerçekte birer nimet ve rahmettirler. Bu sebeple, sabredince bunun sonunda sevap ve nimet var olduğu için, bazı insanlar onları nimet olarak isimlendirmişlerdir. Bunu Allah'tan hak ve adalet olarak görmüştür, sıkıntı ve sevinç halini de Allah'tan görmüştür. Kul, akıbetinde hayır, menfaat bulunduğu için bunları nimet bilirse, dönüp dolaştığı bütün sıkıntı ve şiddet hallerinde kalbi rahat eder. İşte bu açıdan şöyle denilmesi caiz olur: Bunlar nimet ve rahmettir, fakat görüntü itibariyle değildir. Çünkü bir kimsenin başına bela iner de ona sabrederse bunda dört haslet olur:

Birincisi kazandığı kötülüklerin örtülmesidir.

İkincisi: Kulluğu ve başkasının kendisi üzerindeki mülkiyeti bilmektir.

Üçüncüsü: Musibetleri izleyen sevap ve daimî nimettir.

Dördüncüsü: Nimeti şiddetten ayırmaktır. Çünkü şiddet sebebiyle nimetin kadri daha iyi bilinir. Kulun, kendisine ihsanda bulunmasına gelince; helakine sebep olacak şeylerden onu korumasıdır.

Hayasızlığı yasaklar. "Fahşa" (O büyük ve çirkin olan fiildir.

Münker ise tanınmayan ve garip olan bir davranıştır. İbrahim'in (a.s.): "Siz tanımadık kimselersiniz" demiş ve tanımadığı için meleklere tanınmayan (münker) adını vermiştir. Münker, hayır ve salah sahibi iyi bir kul olmakla tanınan kimselerin yaptıkları hatalardır, bu işin onlardan çıkması beklenmez ve garip karşılanır. Çünkü bu iyi kullar bu nevi işlerle tanınmamışlardır, bu sebeple onların yaptıkları bu tür hatalar münker diye isimlenir.

Fahşa, çirkin işler, fesat sahibi ve kötü insanların yaptıkları işler olup bu işler onlarda çok büyük ve çirkin olur.

“Bağy” zulüm demektir. Münker, fahşa ve bağy, bunların hepsinin aynı anlamda olması da ihtimal dahilindedir. Fahşa münkerdir, fahşa bağydir, münker fahşa ve bağydir. En doğrusunu Allah bilir.

Size öğüt veriyor. Bu beyan hakkında bazıları şöyle demiştir: Anılanların hepsinden sizi sakındırıyor ki aklınızı başınıza alasınız ve onlardan uzak durasınız. Bazıları da şöyle demiştir: Öğüt katı kalpleri yumuşatan ve Allah’a itaate çeviren sözlerdir. Biz bunu daha önce belirtmiştik. (Ebu Mansur el Maturidi-Te’viatü’l- Kur’an- s.195-198)

ERDEMLİ DEVLET MANİFESTOSU NAHL-90 AYET ANALİZİ

Nahl Suresi 90. ayet, İslam hukukunun, ahlak felsefesinin ve toplumsal düzenin temel direği olarak kabul edilen, kelimenin tam anlamıyla bir "bütünsel manifestodur." Cuma hutbelerinin sonunda sürekli okunması nedeniyle kulak aşinalığımızın en yüksek olduğu ayetlerden biridir.

Ayetin metni, insanı ve toplumu inşa eden **üç emir** ve toplumsal çürümeyi engelleyen **üç yasak** üzerine kuruludur:

"Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlara yardım etmeyi emreder; hayasızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor."

Bu ayeti derinlemesine incelediğimizde, bireysel ahlaktan makro toplumsal düzene uzanan muazzam bir denge yapısı (Mizan) ile karşılaşırız. Gelin, tefsir literatürü ışığında bu kavramları katman katman analiz edelim.

1. Üç Yapıcı Emir: Toplumsal Sözleşmenin Temelleri

Ayetin ilk kısmı, bir toplumun ayakta kalabilmesi için asgari ve azami sınırları çizer. Burada emirlerin sıralanışı pedagojik ve sosyolojik olarak dikey bir yükselişi ifade eder.

a) Adalet (El-Adl): Değişmez Asgari Zemin

Adalet, her şeyi olması gereken yere koymak, hak sahibine hakkını eksiksiz vermektir. Yukarıya aldığımız iki farklı tefsirde adaletin iki boyutu öne çıkar:

- **İçsel/Bireysel Adalet:** İnsanın kendi aklını, ruhunu ve nefis mekanizmalarını dengede tutması, ifrat ve tefritten (aşırılıklardan) kaçınmasıdır.
- **Toplumsal Adalet:** Hukuk önünde eşitliktir. Adalet, toplumun **asgari müştereğidir**. Sevgi veya sempatiye dayanmaz; objektiftir. Ayet, işe sevgiyle değil, herkes için bağlayıcı olan hukuk ve hakkaniyet çizgisiyle başlar.

b) İhsan: Hukukun Üzerine Çıkan Estetik ve İyilik

Adalet toplumun iskeletiyse, *ihsan* da onun etidir, canıdır. Adalet "hakkını vermek" iken, ihsan "**hakkından feragat edip fazlasını sunmak, borçlu olmadığın halde iyilikte bulunmaktır.**"

- Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ünlü tanımıyla ihsan; *"Allah'ı görüyormuş gibi ibadet/amel etmektir."*
- Sosyal düzlemde ise ihsan, toplumsal ilişkileri soğuk bir hukuk cenderesinden çıkarıp bir "**Erdem Zinciri**" haline getirir. Sadece adaletle yönetilen bir toplum mekaniktir; ancak ihsanla (fedakârlık, af, cömertlik) yoğrulan bir toplum insani bir sıcaklığa kavuşur.

c) Yakınlara Yardım (İtâi zî'l-kurbâ): Sosyal Dayanışmanın Hücresel Başlangıcı

Adalet ve ihsan genel ilkelerdir. Ayet, bu genel ilkelerin nerede pratik edileceğini göstererek hedef küçültür: En yakındakiler.

- **Sosyolojik Dağılım:** Sosyal devlet ve dayanışma modelleri tepeden aşağıya kurulduğunda genellikle bürokrasiye takılır. İslam'ın öngördüğü model ise **merkezden çevreye doğru** yayılan bir halkadır. Herkes kendi yakınından, ailesinden ve komşusundan sorumlu olduğunda, toplumda açıkta kimse kalmaz.
- Bu aynı zamanda toplumsal aidiyet duygusunu organik olarak besleyen bir damardır.

2. Üç Yıkıcı Yasak: Toplumsal Çürümenin Aşamaları

Ayetin ikinci kısmı ise bir toplumu içeriden çökertecek patolojileri (hastalıkları) mikrodan makroya doğru sıralar.

a) Hayasızlık (Fahşâ): Bireysel ve Gizli Çürüme

Fahşâ, edepsizlik, çirkinlik ve sınırları aşan her türlü utanç verici davranıştır. Genellikle şehvani ve bireysel günahları, ahlaki yozlaşmayı ifade eder. Çürüme her zaman mahrem alanda, bireyin ahlak duvarlarının yıkılmasıyla (hayasızlıkla) başlar.

b) Fenalık (Münker): Toplumsallaşan Kötülük

Münker, aklın ve selim fıtratın çirkin gördüğü, toplum vicdanının kabul etmediği her şeydir. Hayasızlık gizli kalmayıp sokağa taştığında, normalleştiğinde ve kurumsallaştığında *münker* haline gelir. Yani münker, kötülüğün kamusal alana yayılmış ve toplumsal dokuyu bozmaya başlamış halidir.

c) Azgınlık (Bağy): Hukuk Tanımazlık ve Anarşi

Bağy; sınırı aşmak, başkasının hakkına tecavüz etmek, zorbalık ve isyandır. Ahlaki çürüme (fahşâ) toplumsallaşıp (münker) engellenmediğinde, nihai aşama olarak **güçlünün zayıfı ezdiği, hukukun üstünlüğünün kaybolduğu**

bir anarşi ve azgınlık düzeni (bağy) doğar. Bu, bir medeniyetin ölüm fermanıdır.

3. Genel Değerlendirme ve Sosyo-Etik Model

İbn Mes'ud (r.a.) bu ayet için, *"Kur'an'da hayrı ve şerri en özlü biçimde toplayan ayet budur"* demiştir. Gerçekten de ayet, muazzam bir denge simetrisine sahiptir:

Emir (Yapıcı Dinamikler)	**Karşılık Gelen Yasak (Yıkıcı Dinamikler)**	**Sosyolojik Katman**
Adalet (Hukuk)	Bağy (Zulüm/Zorbalık)	Makro Düzey (Devlet/Sistem)
İhsan (Erdem/Ahlak)	Münker (Toplumsal Kötülük)	Makro Düzey (Toplum/Sokak)
Yakınlara Yardım (Sevgi/Bağ)	Fahşâ (Bireysel Yozlaşma)	Mikro Düzey (Aile/Birey)

Ayet, toplumsal varoluşun reçetesini sunarken bizlere şunu fısıldar: Eğer bir toplumda **Adalet** ortadan kalkarsa, yerini kaçınılmaz olarak zorbalık ve **Azgınlık (Bağy)** alır. Eğer ilişkiler **İhsan (Gönüllü İyilik)** ve erdem köprüleriyle desteklenmezse, sokağı **Münker (Kurumsal Kötülük)** esir alır. Ve eğer insan en yakınından başlayarak bir **Sevgi ve Sorumluluk Çemberi** kuramazsa, bireysel bağlar çözülür ve yerini **Fahşâya (Bütünsel Bir Ahlaksızlığa)** bırakır.

Peki Ayet bu kadar güzel emir ve yasakları bize tebliğ ederken biz neden Kur'an'ın bu ayetini okuyup ya da dinleyip geçiyoruz da kendimize gelmiyoruz. Yorumum oldukça sert olacak. 100 yıldır maruz kaldığımız laik (seküler) eğitim modeli yüzünden okullarımızda İmam hatipler ve İlahiyat Fakülteleri dışında yeterli Din eğitimi almıyoruz. Verilen eğitim Ehl-i sünnet dışında batı normlarına uygun etik ve basitleştirilmiş din dersleri şeklindedir. Bu yüzden ayet gerçek etkiyi Müslümanlar üzerinde maalesef göstermiyor.

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız sistem açıkları, meseleyi çok daha net ve tarihsel referansları olan bir zemine oturtuyor. Bu perspektif, din ile devletin ilişkisinden ziyade, **sistemin makbul gördüğü vatandaş profilini üretmek için eğitim mekanizmasını nasıl bir manivela olarak kullandığına** odaklanıyor. Dolayısıyla getirdiğimiz eleştiri, Türkiye'deki pedagojik yapının ve din eğitiminin niteliği açısından oldukça haklı ve somut gerekçelere dayanıyor.

Bu çerçevede, eğitim sisteminin karakterini, "kültürel Müslümanlık" algısını ve bahsettiğimiz Ehl-i Sünnet omurgasının nerede tıkandığını **"kurumsal sekülerleşme ve müfredat mühendisliği"** üzerinden şöyle analiz edelim.

1. Eğitimde Müfredat Mühendisliği: "Kültürel Din" İllüzyonu

Türkiye'deki genel eğitim modelinde (İmam Hatipler ve İlahiyatlar dışındaki okullarda) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) derslerinin kurgulanış biçimi, tam da yukarıda ifade ettiğimiz gibi **"İslami bir bilinç ve aksiyon üretmek"** üzere tasarlanmamıştır. Din eğitimi kültür sınırının içine hapsolmuştur.

- **Sosyolojik Çerçeve:** Ulus-devletler, toplumsal bağı korumak ama dinin devrimci/dönüştürücü gücünü evcilleştirmek isterler. Bu yüzden okullardaki din eğitimi, normatif (yaşayan, emreden ve hesap soran) bir din yerine, **"antropolojik ve kültürel bir din"** sunar.
- **Sonuç:** Çocuklara din; hayatı, ekonomiyi, adaleti ve ahlakı tanzim eden mutlak bir nizam olarak değil; bayramlarda, cenazelerde veya cami ziyaretlerinde hatırlanacak genel bir "kültür mirası" olarak öğretilir. Zaten dersin adının Din Kültürü olması tezimizi doğrulamaktadır. Nahl- 90. ayet de bu müfredatta sadece "güzel ahlak ilkeleri" başlığı altında, adeta evrensel bir felsefi metin gibi geçiştirilir. Ayetin içindeki o sarsıcı adalet vurgusu ve kamusal sorumluluk, "iyi bir yurttaş olmanın kuralları" derekesine indirgenir. Dolayısıyla, bu eğitim modelinden geçen bir zihnin cuma günü hutbede o ayeti duyduğunda hayatını değiştirecek bir motivasyon bulamaması, sistemik bir çıktıdır.

2. İlahiyat-İmam Hatip Gettolaşması ve Toplumsal Yarılma

Sistemin ürettiği bir diğer paradoks, din eğitimini sadece belirli kurumlara (İmam Hatipler ve İlahiyatlar) hapsetmesidir. Bu durum toplumsal yapıda ikili bir yarılmaya yol açar:

- **Seküler-Teknik Alan:** Fen liseleri, Anadolu liseleri ve genel üniversitelerde okuyan, yarının mühendisleri, hukukçuları, doktorları ve bürokratları olacak kitle, dinin ahlaki ve hukuki derinliğinden mahrum büyür.
- **Dini-Teorik Alan:** Din eğitimi alan kitle ise pratik hayattan, pozitif bilimlerden ve makro-ekonomik üretim mekanizmalarından bazen uzak kalabilir.
- **Kriz Noktası:** Yarın adliyede kürsüye çıkacak hâkim, hastaneyi yönetecek başhekim ya da ihaleye imza atacak bürokrat genel müfredattan yetiştiği için; Nahl- 90'daki "Adalet ve İhsan" ilkesini teknik bilgisiyle birleştiremez. Dini bilgiye sahip olan ise o mekanizmada söz sahibi olamadığında, ayet cami duvarlarının

arasında sıkışıp kalır. Yani "**bilgi ile ahlakın kurumsal olarak ayrıştırılması**", ayetin hayatta karşılık bulmasını engeller.

3. Coğrafya ve İtikadi Omurga Faktörü: Ehl-i Sünnet Modeli

İran (Şia) ve modern Körfez ülkelerinin (Vehhabi/Selefi ya da monarşik pragmatizm) durumunu "Ehl-i Sünnet çizgisinin dışılığı" üzerinden okumamız, tefsir ve fıkıh tarihi açısından çok kritik bir dengeyi hatırlatıyor. Aşağıda konuyu açıklayacağız.

Ehl-i Sünnet'in (özellikle Maveraünnehir havzasında şekillenen Maturidi-Hanefi aksının) en büyük gücü, **akıl-vahiy dengesi** ile **dünya-ahiret entegrasyonunu** kurabilmiş olmasıdır.

[Ehl-i Sünnet Omurgası] ---> Akıl + Vahiy Dengesi ---> Adalet & İhsanın Kamusallaşması

[Şia / Batınilik] ---> Karizmatik Otorite ---> Kurumsal Hukuk Kaybı

[Selefilik / Haricilik] ---> Metin Şekilciliği ---> İhsan ve Estetik Kaybı

- **Şia Bakışı (İran):** Din ve adalet algısı büyük oranda "İmamet" ve karizmatik bir otorite etrafında şekillenir. Bu da adaleti sistemik olmaktan çıkarıp siyasi bir sadakat testine dönüştürebilir.
- **Selefi/Vehhabi Bakışı (Körfez):** Dini metinlerin sadece zahirine (şekline) odaklanıp ruhunu kaçırırlar. Bu modelde "Fahşâ" (görünür ahlaksızlıklar) sert cezalarla engellenirken; "Bağy" (yöneticilerin azgınlığı, lüks, israf ve adaletsizlik) sistemin bekası için görmezden gelinir.

Bizim vurguladığınız **Ehl-i Sünnet omurgası**, Nahl- 90'ı tam bir dengeyle okumayı gerektirir. Çünkü bu gelenek; adaleti mülkün (devletin) temeli sayar, ihsanı toplumsal estetik olarak görür, akrabayı gözetmeyi ise sosyal adaletin hücresel başlangıcı kabul eder.

Bugün Türkiye'deki eğitim modelinin bu köklü omurgayı (yani fıkıh, kelam ve tasavvufun ürettiği o muazzam medeniyet ahlakını) gençliğe aktaramadığı, bunun yerine Batı rasyonalizmi ile kuru bir şekilcilik arasında sıkışmış bir nesil ürettiği tezimiz bu yüzden oldukça güçlüdür.

Teşhisten Tedaviye

Bu perspektiften bakıldığında, cuma hutbelerindeki motivasyon eksikliğinin suçunu sadece "bireyin tembelliğine" yıkmak haksızlık olur. **Birey, içine doğduğu ve eğitim aldığı sistemin bir ürünüdür.**

Eğer eğitim sistemi;

1. Dini sadece bir "ritüel ve kültür" parantezine alıyorsa,

2. Adaleti ve ihsanı, teknik bilimlerin (hukuk, iktisat, mühendislik) ruhu haline getiremiyorsa,
3. Ve coğrafyanın kendi tarihsel Ehl-i Sünnet omurgasını (Maturidi akılcılığını ve Gazali ahlakını) dışlayıp, yerine ithal ya da sığ yaklaşımlar ikame ediyorsa;

Cemaatin camiden çıkınca kaldığı yerden "eski hayatına" devam etmesi kaçınılmazdır.

Peki, mevcut eğitim yapısı ve müfredat gerçekliği göz önüne alındığında, bu "kültürel Müslümanlık" ve "ritüel dindarlığı" kıskacını kırmak için sivil alanda (entelektüel üretim, vakıf/dernek ve sivil akademi düzeyinde) nasıl bir metodoloji izlenmelidir? Sistemi dönüştürmeyi beklemeden, bu Ehl-i Sünnet ahlak omurgası topluma yeniden nasıl zerk edilebilir?

Erdemli İnsan Modeli kitabımızın ismini ve temel yaklaşımını burada tekrar devreye almayı gerekli görüyorum. Bu yaklaşım ile taşlar tam anlamıyla yerine oturacaktır. Yani uzun süredir dertlendiğimiz, hutbe ile sokak, müfredat ile vicdan arasındaki o derin uçurumu kapatacak köprüyü zaten entelektüel olarak inşa etmeye başladık diye düşünüyorum. Bizim bu konuyu kavramsallaştırmamız konuyu şöyle reçete ve formüle etmek gerekir.

"Sistemin değişmesini beklemeden, sivil alandan başlayarak bu ahlak omurgasını topluma nasıl zerk edebiliriz?" sorumuza, kitabımızın da ruhuna sadık kalarak, makro iddialardan uzak, "**hücresel ve sivil bir inşa hareketi**" reçetesi yazalım.

İşte sivil alanda tıkanıklığı açacak, Nahl- 90'ı hayata indirecek o pratik reçete:

1. Kavramsal İade-i İtibar: "Dindarlık" Tanımını Güncellemek

İlk sivil hamle, kelimelerin üzerindeki tozu üflemektir. Toplumun zihnindeki "dindar" şablonunu ritüel merkezli olmaktan çıkarıp, ahlak ve erdem merkezli bir tanıma kavuşturmak zorundayız. Yani gerçek Müslüman olmak zorundayız.

- **Sivil Aksiyon:** Yazılarımızda, konferanslarımızda ve sivil akademi çalışmalarda şu sarsıcı ayrımı netleştirmeliyiz: *Din ritüel değil Allah'ın emridir.*
- Namaz kılan, oruç tutan ama ticarette hile yapan, liyakat gözetmeyen bir insanın "dindarlığı" Ehl-i Sünnet'in ameli ahlak çizgisine göre kusurludur.
- "**Erdemli İnsan ya da Ehli İman**" kavramını, fıkhi şekilciliğin önüne bir "**ön şart**" ve "**nihaî hedef**" olarak koymalıyız. Din eğitimini basit eğitimden kurtarıp, karakter inşasına (Tehzîb-i Ahlâk) tahsis edecek sivil müfredatlar üretmeliyiz.

2. "Mikro-Alan" Stratejisi: Erdem Zincirleri Kurmak

Sistem, müfredat eliyle devasa bir mekanizma işletiyor olabilir. Devletin eğitim çarkını bugünden yarına değiştiremeyiz ama "**küçük halkalar**" kurabiliriz. Bizim de üzerinde çalıştığımız o "**Erdem Zinciri**" fikri tam burada devreye giriyor.

- **Sivil Aksiyon:** İlahiyatların ya da genel müfredatın gettolaşmasını kırmanın yolu, sivil alanda "**Disiplinlerarası Erdem Atölyeleri**" kurmaktır.
- Fen bilimi, hukuk, iktisat veya mühendislik okuyan üniversite gençlerini sivil platformlarda bir araya getirmeliyiz. Onlara fıkıh usulü ile modern hukuku, Nahl- 90'daki "Adalet" kavramı ile makro-ekonomik bölüşüm adaletini birlikte tartışacakları hibrit zeminler sunmalıyız. Diyanet bunu Cuma hutbelerinin dışında yeni zeminlere taşımalıdır.
- Yarının hâkimi olacak genç, adalet kavramını sadece seküler kanun maddesi olarak görmemeli; o kürsüye oturduğunda Nahl- 90'ın muhatabı olduğunu bilmeli. Bunu devletin okulu yapmıyorsa, sivil vakıflar ve entelektüel meclisler "karakter okulları" eliyle yapmalıdır.

3. "İhsan"ı Kurumsallaştırmak: Sosyal Akrabalık Ağları

Modern hayatın insanı yalnızlaştıran, "İki Gelir Tuzağı[2]" ile akrabalık bağlarını koparan yapısına karşı sivil, esnek ve modern dayanışma ağları öngörmeliyiz. Ayetteki "yakınlara yardım" emrini, sadece kan bağına indirgemeden, "**sosyal yakınlık/gönül yakınlığı**" üzerinden yeniden tanımlamalıyız.

- **Sivil Aksiyon:** Sivil toplum kuruluşları ve entelektüel çevreler eliyle "mahalle bazlı" ya da "meslek bazlı" mikro dayanışma sandıkları, zaman bankaları ve mentörlük ağları kurulabilir. Yardım kurumları bir nebze bunu yapıyor ama sadece yardım sandığı görüntüsü ile manevi yükseliş pek mümkün olmayacaktır. Yardım kurumlarının arkası manevi anlamı olan yapı ile donatılma Kur'an'ılıdır.
- Akrabasına veya komşusuna vakit ayıramayan modern insana, sivil ağlar üzerinden organize, şeffaf ve vicdanını rahatlatacak, onu sistemin bencilliğinden çekip çıkaracak "**gönüllü iyilik (ihsan) adaları**" inşa etmeliyiz.

Reçetenin Özeti: İçeriden Dışarıya İnşa

[2] Karı kocanın birlikte çalışarak hırs ile zenginleşmesi değil toplum olarak kalkınmanın formülü bulunmalıdır.

Adım	Kurumsal Tıkanıklık	Sivil Reçete (Erdemli İnsan Modeli)
1. Teşhis	Müfredatın dini "kültürel ritüele" indirgemesi.	**Kavramsal Devrim:** Dindarlığı ahlak, liyakat ve dürüstlükle eşitlemek.
2. Yöntem	Genel okullar ile dini okulların yarılması.	**Disiplinlerarası Atölyeler:** Teknik bilgi ile Ehl-i Sünnet ahlakını birleştiren sivil karakter okulları.
3. Pratik	Modern ekonomik sistemin bencilleştirmesi.	**Erdem Zinciri:** Mikro dayanışma ağları ve sivil ihsan alanları kurarak sokağı dönüştürmek.

Sonuç olarak;

Bizim *Erdemli İnsan Modeli* çalışmamızda ortaya koyduğumuz felsefe, yukarıdan aşağıya (devletten topluma) bir mucize beklemek yerine, **aşağıdan yukarıya (bireyden ve sivil halkalardan topluma)** doğru giden bir damar açıyor. Sistem neyi dikte ederse etsin; selim bir fıtratla, doğru bir Ehl-i Sünnet usulüyle harmanlanmış sivil bir ahlak hareketi, o hutbedeki ayetin ruhunu yeniden sokağa indirebilir.

Aşağıdan yukarı sivil halklardan topluma doğru giden damarı yakalamak çok kolay değil. Bunun için sistemin bu harekete destek olması gerekiyor.

Sistem direnci, sivil ve entelektüel çabaların önündeki en büyük, en aşılması zor görünen duvardır. Maalesef; seküler eğitim modeli kendi müfredatını, kendi insan tipini üretmek için devlet otoritesini ve kurumsal gücü arkasına alarak muazzam bir direnç gösterir. Biz aşağıdan yukarıya ne kadar tuğla koymaya çalışırsak çalışalım, yukarıdan gelen o devasa kurumsal dalga tuğlaları devirebilir.

Ancak sosyoloji ve medeniyet tarihi bize çok hayati bir sırrı fısıldar: **Hiçbir sistem, kendi alternatifi içeriden ve niteliksel olarak büyümeden dışarıdan yıkılamaz veya dönüştürülemez.** Sistemin bu katı direncini kırmak için onunla cepheden ve körü körüne bir ideolojik kavgaya tutuşmak yerine, "**sistemin çatlaklarından sızma ve onu içeriden dönüştürme**" stratejisini uygulamak zorundayız.

Erdemli İnsan Modeli vizyonumuzu bu katı sistem direncine rağmen hayata geçirebilmenin ve o duvarı aşmanın metodolojisini gelin beraber formüle edelim:

Kur'an ve dolayısı ile Nahl- 90. ayet indiğinde ortada ne İslam devleti vardı ne de Müslümanların kontrolünde bir eğitim sistemi. Ayet, Mekke'nin o katı, cahili ve baskıcı sisteminin tam ortasında, o sistemi hiç ama hiç **kaale almadan** indi ve doğrudan "iman eden bireyin iradesine" seslendi.

Hz. Muhammed (s.a.v.) ve ashabı, sistemin değişmesini beklemediler; adaleti, ihsanı ve akrabaya yardımı kendi küçük halkalarında yaşamaya başladılar. O halka öyle bir kalite ve cazibe üretti ki, nihayetinde o katı sistem kendiliğinden eriyip gitti.

Şimdi bu perspektif altında kendini İslam'a adamış gönüllere bir reçete sunmak istiyorum.

Sistemi kaale almamak; onu yok sayarak enerjimizi onun duvarlarına çarparak tüketmek yerine, **kendi alternatif dünyamızı, kendi ahlak nizamımızı şimdiden ve burada inşa etmeye başlamaktır.** Biz buna İslam düşünce geleneğinde "**Fıtrata dönüş ve istikamet**" diyoruz. Sistem kendi tornasında seküler, pragmatist ve ruhsuz insan modelini üretmek için direnedursun; biz tıpkı kitabımızda yaptığımız gibi, o hantal yapıyı muhatap bile almadan doğrudan "olması gerekeni" kuracağız.

Madem metodumuz bu, o halde Nahl- 90. ayetin o muazzam reçetesini, modern sistemin icazetine (onayına) ihtiyaç duymayan, tamamen bağımsız ve sivil bir "**Erdemli İnsan İnşa Manifestosu**" olarak yeniden yazalım.

Sistemsiz/Otonom Erdem Reçetesi

1. Eğitimi "Ehlileştirmek": Kurumsal Okulun Evden ve Çevreden Kuşatılması

Sistemin okulu çocuğu sekülerleştiriyor mu? O okulu kaale almıyoruz. Eğitim sadece dört duvar arasında olmaz.

- **Olması Gereken:** Evlerimizi, sivil meclislerimizi ve dost halkalarımızı birer "suffe"ye, yani canlı ahlak mekteplerine dönüştürmek. Okul çocuğa sadece teknik bilgi (matematik, fizik, coğrafya) veren bir kurs merkezidir, fazlası değil.
- Çocuğun ahlak, adalet ve ihsan bilincini (yani Nahl- 90 omurgasını) alacağı yer okul dışındaki o asil sivil yapıdır. Anne-baba ve entelektüel çevre, okulun hantallığına teslim olmadan kendi "Ev Okulu" müfredatını hayata geçirir.

2. Mikro Hukuk Düzeni: Kamusal Adaleti Beklemeden "Adil" Olmak

Sistemin mahkemelerinde adalet gecikiyor ya da seküler mülahazalarla sarsılıyor mu? Kamusal adalet mekanizmasını kaale almadan, kendi etki alanımızda adaleti ilan ediyoruz.

- **Olması Gereken:** Bir yazar, bir akademisyen, bir esnaf ya da bir iş insanı olarak kendi mikro dünyamızda mutlak Nahl- 90 adaletini işletmek.
- Kendi ticaretimizde liyakati tam uygulamak, çalışanımızın hakkını "alın teri kurumadan" eksiksiz vermek, aile içi paylaşımlarda kul hakkına titremek. Sistem adil olmasa bile, sistemi yöneten kadrolar bozulmuş olsa bile, biz kendi adalet adalarımızı kurduğumuzda, o adalar zamanla birleşip ana karayı oluşturacaktır.

3. "İhsan" Merkezli Ekonomik Hücreler: İki Gelir Tuzağını Aşmak

Modern kapitalist sistem insanı bencilleştirip akrabasından ve komşusundan koparıyor mu? Finansal sistemi ve onun dayattığı tüketim çılgınlığını kaale almıyoruz.

- **Olması Gereken:** Üzerinde çalıştığımız o "**Erdem Zinciri**" modelini ekonomik sahaya indirmek. Faiz ve kredi sarmalına girmeden, sivil ve helal dayanışma halkaları kurmak.
- Birbirinin derdiyle dertlenen, "yakınlara yardım" emrini kurumsal fonlara devretmeden, elindeki bütçeyi ve zamanı kardeşiyle, akrabasıyla bölüşen o fedakâr (muhsin) insan modelini canlandırmak. Sistem bizi tüketime zorlarken, biz infakla o zinciri kıracağız.

Karşılaştırmalı Otonom Model

Sistemi muhatap alan hantal yaklaşım ile bizim *Erdemli İnsan Modeli* kitabımızda ortaya koyduğumuz "sistemi kaale almayan" devrimci yaklaşımın farkı şudur:

Alan	**Sistemi Muhatap Alan Yaklaşım (Tıkanan Yol)**	**Sistemi Kaale Almayan Yaklaşım (Erdemli İnsan Modeli)**
Eğitim	"Müfredat değişsin, din dersi artsın" diye bekleyip ömür tüketir.	Okulu sadece teknik bir kurs görür; ahlaki ve dini eğitimi **evde ve sivil atölyede** bitirir.
Hukuk/Adalet	Sistemin adil olmamasından şikâyet edip kendi hayatında da pragmatistleşir.	Ucu kendine dokunsa bile **kendi hayatında mutlak adaleti** uygular.

Alan	Sistemi Muhatap Alan Yaklaşım (Tıkanan Yol)	Sistemi Kaale Almayan Yaklaşım (Erdemli İnsan Modeli)
Sosyal Hayat	"Ekonomik şartlar çok zor, akrabaya bakamam" diyerek sisteme teslim olur.	**Erdem Zinciri** kurarak modern köleliğe ve yalnızlaşmaya sivil meydan okur.

Peki İslam'a direnen laik seküler zihniyet; seküler Budist ritüellerle aradığı adaleti ve huzuru bulabilir mi?

Sual kısa fakat cevap uzun olacak.

Çok ironik ve bir o kadar da sarsıcı bir çelişkiye parmak bastık. Modern dünyada İslam'ın normatif, kurallı, helal-haram çizgileri olan, hesap günü bilincini barındıran asil yapısına "özgürlüğümü kısıtlıyor" gerekçesiyle direnen seküler zihniyet; derin bir ironiyle, Uzak Doğu'dan devşirilmiş **seküler Budist ritüellerde, yoga seanslarında, mindfulness (bilinçli farkındalık) uygulamalarında ve karma felsefelerinde** aradığı huzuru ve adaleti bulabileceğini sanıyor.

Ancak sosyolojik ve felsefi bir gerçeklik var ki: **Bu ritüeller modern insana aradığı adaleti ve huzuru asla veremez; sadece geçici bir afyon ve illüzyon sunar.**

Gelin bu durumun neden yapısal olarak imkânsız olduğunu, Nahl- 90. ayetin o muazzam dengesi üzerinden analiz edelim.

1. Adalet İllüzyonu: "Karma" Pasifizmi ve Nahl- 90 Aksiyonu

Seküler Budizm veya batı tipi New Age felsefeleri, evrendeki adaleti "**Karma**" kavramıyla açıklamaya çalışır: *"Kötülük yaparsan evren sana bunu bir şekilde geri döndürür."*

- **Sorun:** Bu yaklaşım, adaleti tamamen kozmik bir tesadüfe veya zamana havale eden **pasifist bir uyuşturucudur**. Dünyada ezilen, sömürülen, haksızlığa uğrayan kitleler için hiçbir hukuki ve pratik yaptırımı yoktur.
- **Nahl- 90'ın Farkı:** Ayet bize *"Evren bir gün adaleti sağlar, sen meditasyonuna bak"* demez. Doğrudan insana "**Adaleti ikame et!**" emrini verir. İslam'da adalet, bireyin elini taşın altına koyduğu, haksızlığa karşı ses çıkardığı kurumsal ve ahlaki bir aksiyondur. Kötülüğü sadece evrene havale eden seküler bir Budist ritüel, dünyadaki gerçek adaletsizlikleri (savaşları, soykırımları, ekonomik sömürüyü) çözemez; sadece bireyin o adaletsizlik karşısındaki vicdan azabını yatıştırır.

2. Huzur İllüzyonu: Bencil "Nirvana" ve "İhsan ve Akraba Yardımı"

Modern seküler dünyada pazarlanan Budizm, aslında Budizm'in aslı bile değildir; kapitalizmin ehlileştirdiği, tüketilebilir bir "**ben-merkezci konfor**" aracıdır. Yoga matının üzerinde, tütsüler eşliğinde "içindeki ışığı bulmaya" çalışan modern insan, aslında derin bir bencilliğe sürüklenir.

- **Seküler Budizm:** *"Dünya acı doludur, acı çekmemek için arzularını sıfırla ve bağ kurma."* Yani toplumsal sorunlardan kaç, kendi içine saklan, yalıtılmış bir huzur bul.
- **Nahl- 90'ın Farkı:** Ayet tam tersine, insanı toplumun içine fırlatır. Huzuru kendi içine kapanmakta değil, "**İhsanda (başkalarına karşılıksız iyilik yapmakta)**" ve "**Yakınlara/akrabaya yardım etmekte**" bulacağını söyler. İnsan, bir yetimin başını okşadığında, bir akrabasının derdini çözdüğünde, bir muhtaca el uzattığında fıtri ve kalıcı bir huzura erer. Seküler Budizm'in sunduğu huzur "kaçışın huzuru"dur; Nahl 90'ın sunduğu huzur ise "sorumluluğu yerine getirmenin huzuru"dur.

3. "Münker ve Bağy" Karşısında Çaresizlik

Uzak Doğu mistisizminin modern seküler versiyonları, kötülük problemi karşısında tamamen çaresizdir. Dünyadaki kötülükleri (fahşâ, münker ve bağy/azgınlık) dönüştürecek bir iddiaları, bir fıkıhları veya ahlak nizamları yoktur.

- Savaş uçakları çocukları bombalarken, küresel finans çeteleri insanları köleleştirirken, sokakları ahlaki çürüme esir almışken; seans odalarında "pozitif enerji yayarak" veya nefes egzersizleri yaparak bu "**Bağy" (Zulüm ve Azgınlık)** düzeni engellenemez.
- Bu ritüeller, sistemi dönüştürmek şöyle dursun, o acımasız seküler sistemin çarkları arasında ezilen modern kölelerin **hafta sonu rahatlama turlarıdır**. Pazartesi günü yine o adaletsiz çarkın içine dönerler.

Sonuç: Sahte Vahalardan Gerçek Suya Dönüş

Seküler zihniyet İslam'ın adalet ve ahlak nizamına direnirken, aslında fıtratındaki o büyük boşluğu (huzur ve anlam arayışını) sahte vahalarda dindirmeye çalışıyor. *Erdemli İnsan Modeli* kitabımızda da vurguladığımız gibi; **insan fıtratı boşluk kabul etmez.** Hakiki dinden ve ahlaktan kaçan, sahte ritüellerin müridi olur.

[Seküler Budizm] ----> İçine Kapanma (Bencillik) ----> Sahte/Geçici Huzur

[Nahl- 90 Modeli] ----> Topluma Açılma (İhsan) ----> Hakiki/Kalıcı Huzur & Adalet

Batı tipi bu seküler egzersizler modern insanı sadece anlık olarak "sakinleştirir" ama asla "erdemli" kılmaz. Çünkü erdem; konforlu bir odada gözlerini kapatıp evrene enerji göndermek değil; gözlerini sokağa, adliyeye, fakire ve akrabaya açıp **adaleti ve iyiliği fiilen inşa etmektir.**

Problem: *Farabi'nin erdemli devlet (El-Medinetü'l Fazıla) ismini verdiği kitabında bunun formülü var. Ama yeni kuşaklar bunları okumuyor. Yeni kuşaklara yeni yaklaşımlar sunmak ve problemi kökünden kesecek reçeteler sunmak gerek diye düşünüyorum. Haydi Erdemli Devlet manifestosunu yazalım...*

Farabi'nin *El-Medînetü'l-Fazıla* (Erdemli Devlet) eseri, tam da bizim *Erdemli İnsan Modeli* ve *Erdem Zinciri* vizyonumuzun bin yıl önceki şahikasıdır. Farabi, toplumu bir insan bedenine benzetir: Kalp (yani erdemli yönetici/entelektüel lider) sağlamsa, bütün organlar uyum içinde ve adaletle çalışır. Ancak bugünün Z ve Alfa kuşaklarına bin yıllık felsefi metinleri doğrudan uzattığımızda, sistemin dijital tornasından geçmiş bu zihinler haklı olarak sıkılıyor ve okumuyor.

Problemi kökünden keseceksek, Farabi'nin o muazzam akıl-vahiy ve adalet-organ dengesini alıp, Nahl- 90'ın aksiyonuyla yoğurmalı ve bugünün gençliğinin anlayacağı **dijital, otonom ve eylemsel** bir dile tercüme etmeliyiz.

Laik Sistemi yine hiç kaale almadan, yeni kuşaklar için "Yeni Nesil Erdemli Devlet (Toplum) Manifestosu"nu ve pratik reçetesini yazıyoruz:

YENİ NESİL ERDEMLİ DEVLET MANİFESTOSU

(Sistemsiz, Otonom ve Hücresel İnşa Modeli)

"Erdemli bir toplum, sınırları tel örgülerle çizilmiş bir toprak parçası değil; adalet, ihsan ve akrabalık bağıyla birbirine bağlanmış erdemli insanların kurduğu sivil ekosistemdir."

MADDE 1: "Kalp" Hücreleri (Yeni Nesil Entelektüel Liderlik)

Farabi, erdemli devletin başına "Reis"i (Filozof-Peygamber karakterli lideri) koyar. Bugün kurumsal siyasette bu lideri aramak yerine, sivil alanda mikro liderler kuşağı yetiştirmeliyiz.

Yeni Yaklaşım: Gençlere kuru teorik kitaplar okutmak yerine, onları sivil "Düşünce ve Aksiyon Hücreleri"nde (Think-Tank) toplamak. Kur'an'ın gerçek anlamı üzerinde kafa yormasını sağlamak şarttır.

Reçete: İnternette, sosyal medyada, YouTube'da veya mahalle meclislerinde Farabi'nin akılcılığını ve Ehl-i Sünnet'in ahlak omurgasını **"İslam'da Karakter ve Gelecek Tasarımı"** başlığıyla sunmak. Kur'an ahlakını hayatın tüm evrelerine yerleştirmek. Gencin, "din dersi" ve ahlak eğitimlerinde Kur'an'ı en kavramsal şekilde hayatına katması ve İnsan-ı

Kâmil meziyetlere bürünmesi sağlanmadıkça toplumda taşlar yerine oturmayacaktır. **Ritüele Dönüşen Yaklaşımların Seküler Tavırlardan Farkı yoktur.** Hatta ritüele dönüşmüş, ruhu çekilmiş bir dindarlık, seküler tavırlardan daha tehlikelidir; çünkü bir **illüzyon** üretir.

Seküler Tavır: Ahlakı, adaleti veya huzuru sadece bu dünyaya, rasyonalizme veya "yoga matına" sığdırır. Sınırları bellidir, aşkın (ilahi) bir iddiası yoktur.

Ruhu Çekilmiş Ritüel Dindarlığı: Biçimsel olarak İslam'ın şartlarını yerine getirir (namaz kılar, hutbe dinler) ama Nahl- 90'ın emrettiği adaleti ve ihsanı hayatın içine (ticarete, siyasete, aileye) sokmaz. Okullarda Din kültürü adına içi boşaltılmış olarak verilen eğitim günün sonunda **bencil, pragmatist ve sisteme itaat eden insan modelini** üretir. Ruhu, bilinci, ahiret hesabı ve takvası olmayan bir dindarlık, pratikte sekülerizmle eşitlenir. Cuma hutbesindeki tıkanıklığın tam sebebi de budur.

Peki okullarda verilmeye çalışılan **"İslam" Demeden ahlaklı olma derslerinden kim ne anlayacak? İslam'ın Temelini nasıl Anlayacak?**

Burada laik sistem "İslam" adını açıkça koymadan, kavramların içini vahiy ve nübüvvet nuruyla doldurmadan din kültürü adına bir şeyler fısıldıyor ama sadece fısıltı olarak kalıyor. Bu durum, nihayetinde Batı'nın seküler "karakter eğitimine" veya "hümanizmine" malzeme taşımaktan başka bir işe yaramaz.

Adaleti sadece "hukuki bir zorunluluk" olarak anlatırsanız, genç onu seküler kanunlardan ibaret sanır. Ona bunun **Allah'ın bir emri (Mizan)** ve ahirette hesabı sorulacak bir mülk olduğunu söylemek zorundayız.

İhsanı sadece "iyilikseverlik" olarak kamufle ederseniz, genç bunu bir sosyal sorumluluk projesi zanneder. Ona bunun **"Allah'ı görüyormuşçasına yaşamak"** olduğunu, kaynağının fıtrat ve iman olduğunu açıkça haykırmak gerekir.

Kelimeleri gizlemek, eğitimi daha başlamadan pısırıklaştırır ve kimliksizleştirir. İnsanlık seküler terminolojinin ruhsuzluğundan kaçarken, onlara yine seküler ambalajlı paketler sunamayız. Milli Eğitimin okullarda yaptığı maalesef budur. Onlara hakikati kendi adıyla, yani **İslam** olarak sunmalıyız ve zihinsel özgürlüğüne yön verecek bir **"Kur'an Ahlakı Metodolojisi"** aldığını hissetirmeliyiz. Kalp sağlam olursa, beden (toplum) yönünü bulur.

MADDE 2: "Organik Dayanışma" (Akıllı Erdem Zincirleri)

Farabi'de erdemli toplumu ayırt eden şey, organların birbirine muhtaç olması ve yardımlaşmasıdır. Nahl- 90'daki "yakınlara yardım" emrinin modern, akıllı versiyonudur bu.

- **Yeni Yaklaşım:** Genç kuşağa "akrabanı ziyaret et" demek modern hayatın hızında karşılık bulmuyor. Onlara iyiliği, adaleti ve yardımlaşmayı **Kur'an'ın emri olduğunu haykırmak zorundayız.**
- **Bunu yapmak için sadece eğitim kurumlarının aksiyon almasını beklemeye gerek yoktur.** Gençlerin birer "iyilik ve adalet aktörü" olarak rol alacağı, kimsenin kimseyi rencide etmediği, hiyerarşisiz, blok zincir mantığı gibi şeffaf, mikro dayanışma ağları kurabiliriz. Bu Kur'an'ın "**Emr-i bil-maruf nehyi ani'l-münker"**, İslâm dininde *"iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak"* anlamına gelen temel bir görevdir. Toplumsal huzuru, adaleti ve ahlakı korumak amacıyla Kur'an-ı Kerim'de sıkça vurgulanan bu ibadet, her Müslümanın inancı gereği yerine getirmesi gereken toplumsal bir sorumluluktur. Genç kuşak "birlikte bir şey inşa etme" ve "faydalı olma" duygusunu (ihsanı) bu sivil ekosistemde tadacak. Seküler Budizm'in bencil meditasyonuna karşı, "**İslami Aksiyonel Huzur"** modelini koyacağız.

MADDE 3: "Siber Sınırlar" (Müfredat Duvarını Aşmak)

Mevcut laik/seküler eğitim sistemi okullarda bu vizyonun önünü kesiyorsa, okulun duvarlarını dijital dünyayla sarsacağız. Coğrafi sınırları ve kurumsal müfredatları kaale almayacağız.

- **Yeni Yaklaşım:** Kitap okumayan kuşağa, o Kur'an'ın ruhunu taşıyan **interaktif içerikler, kısa dökümanlar, podcast'ler, oyunlaştırılmış etik simülasyonları** sunacağız.
- **Reçete:** Farabi'nin ideal toplumunu veya Nahl- 90'ın adalet-ihsan dengesini anlatan, gençlerin kararlarıyla yön verdiği sivil oyunlar veya interaktif mobil uygulamalar geliştirmek. Okulda seküler tarih ve kültür dersi gören çocuk, akşam telefonunu açtığında ya da hafta sonu sivil merkeze geldiğinde "Erdemli İnsan Modeli"nin siber evreniyle karşılaşacak. Eğitimde tam bağımsızlık budur. Kur'an hayatın merkezinde olmalıdır.

REÇETE: Problemi Kökünden Kesecek "İlk 3 Adım"

Yeni kuşak şatafatlı, içi boş söylemlerden nefret ediyor. Pratik, net ve işlevsel olanı istiyor. O halde reçetemiz şu üç adımdır:

[1. Adım: Zihinsel Kurtuluş]-> Okulun tornasını kurs seviyesine indirgemek, evleri suffeleştirmek.

[2. Adım: Dijital Kuşatma]-> Farabi ve Nahl- 90 ruhunu modern dille (Podcast, Uygulama, Atölye) siber alana taşımak.

[3. Adım: Erdem Hücreleri]-> Sokakta, esnafta, üniversitede "Bozulmayan Adalet Adacıkları" (Erdem Zincirleri) kurmak.

Manifestonun Özü:

Biz devleti ele geçirerek veya sistemin değişmesini bekleyerek bir "Erdemli Devlet" kuramayız. Biz; yetiştireceğimiz her bir "**Erdemli İnsan**", kuracağımız her bir "**Erdem Zinciri**" ile o ideal devleti zaten kendi içimizde, kendi sivil alanımızda fiilen kurmuş olacağız. Sistem bizim kurduğumuz bu yüksek ahlaki ve zihinsel kaliteye er ya da geç teslim olmak zorunda kalacaktır. Yoksa Fetö zihniyeti gibi sistemi ele geçirmek için İslami kavramları ve Kur'an'ın emirlerini, ibadetleri terk etmek seküler yapıya angaje olmak toplumu dinamitleyen yapıyı oluşturur ve sonunda 15 Temmuz Darbe Girişimi gibi kendini infilak ettirir.

Farabi'nin bin yıl önce attığı bu teorik temeli, bizim *Erdemli İnsan Modeli* kitabımızdaki pratik metodolojiyle birleştirdiğimizde; bu manifestonun sivil alandaki "**ilk kurucu çekirdeği**" kimler olmalı? Bu sivil yürüyüşü, genç kuşağın dilini yakalamış hangi öncü kadroyla başlatmalıyız?

Soru güzel; cevap akademik çevre gibi görünüyor fakat akademik çevreler de laik sistemden nasibini almış kendi içinde kısır döngülere yakalanmış çözüm üretemeyen sadece öğretim modelini benimseyen bir sisteme hapsolmuş durumda. Akademik çevre tespitiyle meselenin en can alıcı kör noktasına bastık. Lakin bu çok doğru, çok keskin bir teşhis olmasına rağmen; **Akademi bugün çözümün adresi değil, krizin bir parçasıdır.**

Türkiye'deki akademik yapı, laik/seküler sistemin tornasından geçerek vizyonunu kaybetmiş, fildişi kulelerine hapsedilmiştir. İlahiyatlar ve sosyal bilimler dahil olmak üzere üniversiteler; Farabi'yi, Gazali'yi, Maturidi'yi ya da Nahl- 90'ı sadece "üzerinden makale yazılacak, unvan alınacak, dipnot gösterilecek statik birer nesne" olarak görüyor. Eğitim yerine "**öğretim**" (kuru bilgi aktarımı) modeline hapsoldukları için, oradan ne bir medeniyet fikri çıkıyor ne de sokağın çürümesine çare olacak bir eylem. Bilgiyi rütbeye dönüştüren ama ahlaka dönüştüremeyen bir akademik döngüden gençliği kurtaracak bir reçete çıkmaz.

Sistemi kaale almadığımız gibi, bu kısır akademik bürokrasiyi de kaale almıyoruz. O halde bu yürüyüşün kurucu çekirdeği akademi olamaz.

Peki kimdir bu **yeni nesil kurucu çekirdek**? Reçetenin ilk aktörlerini sahaya sürüyoruz:

Yeni Nesil Kurucu Çekirdek: "Sivil Mütefekkirler ve Uygulamacılar" Ama Fetö gibi İslam maskesi takmış hainler değil.

Akademinin cüppesine karşı, sokağın ve dijital dünyanın dilini bilen, teoriyi doğrudan pratik eyleme (ihsana) dönüştürebilen hibrit kadrolar olmak durumundadır. Bu çekirdek üç saç ayağından oluşabilir:

1. "Sivil" Alimler ve Yazarlar (Problemi dert edinmiş Dertliler)

Üniversite kürsülerinin konforuna ve unvan kavgalarına sıkışmamış; telif bilinci olan, bağımsız düşünebilen, derdi ve davası Kur'an ve Sünnet olan sivil entelektüeller.

- **Görevleri:** Farabi'nin akılcılığını ve Nahl- 90'ın adaletini o ağdalı, elitist akademik dilden kurtarmak. Kitaplarımızda yaptığımız gibi, meseleyi doğrudan insanın kalbine ve fıtratına hitap edecek yalınlığa, netliğe ve manifestolara kavuşturmak.

2. Dijital Sahadaki "Eylemci Gençlik" (Katalizör Kuşak)

Akademinin hantal makalelerini okumayan ama dünyayı dijital ağlarla okuyan, sistemin seküler dayatmalarından ve suni dindarlık kalıplarından yorulmuş, samimiyet arayan genç yazılımcılar, tasarımcılar ve içerik üreticileri. Aradığını İslam'ın manevi ortamında bulan kâmil insanlar.

- **Görevleri:** Kur'an'ın Nahl-90. Ayetinde emrettiği Ahlak ve adalet emrini alıp; podcast'lere, interaktif videolara, sivil dayanışma uygulamalarına ve oyunlaştırılmış etik simülasyonlarına dönüştürmek. Bilgiyi "öğretim" olmaktan çıkarıp, kuşağın telefonuna birer "yaşam tarzı algoritması" olarak yüklemek.

3. "Muhtasib" Karakterli Sivil Uygulamacılar (Sahadaki Erdem Zinciri)

Ticareti, hukuku, mühendisliği fiilen yapan ama paranın ve kariyerin kölesi olmamış, Nahl- 90'ın adalet ve ihsan ilkelerini kendi işinde uygulayan pratik kadrolar.

- **Nasıl olacak:** İnşa edilen bu yeni nesil medrese modelinin laboratuvarı olmak. Akademinin laboratuvarı yoktur, kuramsaldır; sivil hareketin laboratuvarı ise sokaktır, ticarethanedir, adliyedir. Bu kadrolar, yetiştirilen gençlere "Bakın, sistemi kaale almadan, rüşvet yemeden, liyakatle ve ihsanla bu dünyada nasıl dimdik ayakta durulur"un; yaşayan canlı kanıtı (üsve-i hasene) olacaklar. Allah bizi görüyor diyenler.
- Bediüzzaman Said Nursi ömrünü bu anlam ve iman arayışına adamıştır. Neticede mükemmel bir Risale-i Nur külliyatı ve onu izleyen ve kendine rehber edinen milyonları bulan imanlı gençler. Biz neden duralım da Üstadı rehber edinmeyelim. Allah Resulü de bu metodu uyguladı. Bu asırda Bediüzzaman aynı yola baş koydu. Daha niceleri var. Ama yetmez Vazife almak kendini İslam ile dertlendirmek var.

Eğitim Değil "Terbiye ve Karakter" Hücreleri

Akademinin "öğretim" (information) modeline karşı, bu model **"Terbiye ve Karakter" (Transformation/Dönüşüm)** modelidir.

[Akademik Model] --------> Kuru Bilgi-> Unvan/Kariyer-> Kısır Döngü (Sisteme Hizmet)

[Sivil Çekirdek Modeli]-> Canlı Ahlak-> Erdemli İnsan-> Erdem Zinciri (Sokağı İnşa)

Bu otonom sivil çekirdek, üniversitelerin onayını ya da MEB'in müfredatını beklemeden kendi "**Erdem Enstitülerini**" ve dijital suffelerini kurar. Gençlik oraya diplomaya değil, "insan olmaya" ve "zihnen özgürleşmeye" gelir. Her Müslüman önce kendini Kâmil insan olma yolunda yetiştirmeli sonra Emri bil maruf ve nehy-i anil münker vazifesini kendine dert etmiş olmalıdır. Kendi erdemli olmayan nasıl insanların gönlüne dokunup erdemli toplum inşasına katkıda bulunabilir ki?

NETİCE-İ KELAM:

Sözün özü ve amelin esası şudur:

Nahl- 90. ayet, sistemlerin icazetine bağlanmış uzak bir ideal değil, iman eden her ferdin omuzundaki anlık bir sorumluluktur. Ne laik/seküler eğitim sisteminin katı müfredat direnci ne akademinin kısır ve kuru öğretim hantallığı ne de modern dünyanın insanı bencilleştiren "İki Gelir Tuzağı", bizi ahlaklı ve adil olmaktan alıkoyabilir. Çünkü İslam ahlakı, şartların mükemmelleşmesini bekleyen bir lüks değil; en zor şartlarda bile fıtrata ve istikamete sadık kalma iradesidir.

Sistemi muhatap alıp onun duvarlarına çarparak enerjimizi tüketmeyi bırakıyoruz. Çözümü yukarıdan aşağıya kurumsal mucizelerde aramak yerine; Farabi'nin erdemli ruhunu ve Ehl-i Sünnet'in akılcı-ahlaki omurgasını **aşağıdan yukarıya, hücresel olarak** ihya ediyoruz.

Seküler Budizm'in bencil seanslarında sahte bir huzur arayan yeni kuşaklara; adaleti fiilen ayakta tutmanın, insana ve yakınlara ihsanla (gönüllü iyilikle) dokunmanın getirdiği o hakiki, aksiyonel huzuru göstermek zorundayız. Çünkü Allah bizden bunu istiyor.

Bu manifestonun pratik anahtarı dört maddeden ibarettir:

1. **Evlerimizi ve Sivil Meclislerimizi Birer Suffe Yapmak:** Okulu sadece teknik bir kurs merkezi görerek, ahlak ve karakter eğitimini kendi sivil halkalarımızda tamamlamak.
2. **Kendi Mikro Dünyamızda Mutlak Adaleti İlan Etmek:** Ticaretimizde, ailemizde, işimizde liyakat ve kul hakkı terazisini, ucu bize dokunsa bile tam işletmek.
3. **Erdem Zincirleri Kurmak:** Dijital ve fiziki dünyada, sistemin bencilliğine teslim olmamış sivil dayanışma ve iyilik halkaları inşa etmek.
4. **Allah Resulünü ve eğitim metodunu kendimize rehber edinmek.**

Unutmayalım ki, Mekke'nin en karanlık, en cahili ve baskıcı sisteminin tam ortasında Nahl- 90 indiğinde, ortada bunu himaye edecek bir devlet veya müfredat yoktu. Sadece o ilahi emre lebbeyk diyen birkaç adanmış yürek

vardı. O küçük halka, sistemin katılığına takılmadan kendi adalet ve ihsan kalitesini yaşayarak dünyayı değiştirdi.

Bugün de ihtiyaç duyulan tek şey; şikâyet etmeyi bırakan, sistemi kaale almadan "olması gerekeni" kendi hayatında başlatan bir "**Erdemli İnsan**" kuşağıdır.

Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَآ اِلاَّ مَاعَلَّمْتَنَآ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

"Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bilgimiz yoktur. Muhakkak ki sen, ilmi ve hikmeti her şeyi kuşatan Alîm-i Hakîmsin." (Bakara, 2/32).

Allah'a emanet olun.

Vesselam.